आक्षानस्य प्रत्याध्मानं वाताष्ठीला प्रत्यष्ठीला ।"तूणी च प्रतितूणी च वह्निवैश्वस्यमेव च । आटोपः पार्श्वशूलस्य त्रिकशूलं तथैव च । मुष्कस्य मूत्रस्य मूत्रनिग्रहो मलगाढता । पुरीषस्याप्रवृत्तिश्च ग्रन्थिश्च ततः परम् । कलापखञ्जता चापि खञ्जता पङ्गुता तथा । क्रोष्टुशीर्षक खल्ली च वातकण्टक एव च । पादहर्षो पाददाह आक्षेपो दण्डकाभिधः । वातपित्तलताक्षेपस्तथा दण्डा पतानकः । अभिघातलताक्षेप आयामो द्विविधः स्मृतः । आन्तरश्च तथा बाह्यो धनुर्वातश्च कुब्जकः । अपतन्त्रोपतानश्च पक्षाघातोऽखिलाङ्गकः । कम्पस्तम्भो व्यथातोदो भेदश्च स्फुरणं तथा । रौक्ष्यं कार्श्यं च कार्ष्ण्यं च शैत्यं लोम्नाञ्च हर्षणम् । अङ्गमर्दोऽङ्गविभ्रंशः शिराशङ्खौ च एव च । अङ्गशैथिल्यं मोहस्तथा चलचित्तता । निद्रानाशः स्वेदनाशो बलहानिस्तथैव च । शुक्रक्षयो रजोनाशो गर्भनाशः परिश्रमः । एत एवाशीतिसंख्यारोगा योगेन कुटितः । वातव्याधीतिनामानो मुनिभिः परिकीर्त्तिताः" । एत एव शिरोग्रहादय एव । योगेन वातेन वाताद्व्याधिर्वातव्याधिरिति निरुक्त्या तदा वातज्वरादिष्वपि प्रसङ्गः स्यादत आह कुटितः प्रविहितः शिरोग्रहादयोऽशीतिरेव वातव्याधिसंज्ञाः प्रसिद्धा न तु वातज्वरादयः" । तल्लक्षणादिकं तत्र दृश्यम् ।

वातक पु॰ वात इव चञ्चलः इवार्थे कन् । १अश्वत्थवृक्षे स्वार्थे क । २आरे च ।

वातकर्म्मन् न॰ वातानां कर्म । अपानेन मरुत्त्यागे पर्दने ।

वातकिन् त्रि॰ वातोऽस्त्यस्य इनि कुक् च । वातरोगयुक्ते अमरः स्त्रियां ङीप् ।

वातकेतु पु॰ वातस्य केतुरिव । धूलौ रजसि त्रिका॰ ।

वातगुल्म पु॰ वातेन गुल्म इव । १वातले त्रिका॰ । २वातनिमित्ते गुल्मरोगभेदे गुल्मशब्दे २६१६ पृ॰ दृश्यम् ।

वातघ्नी स्त्री वातं रोगभेदं हन्ति–हन-टक् ङीप् । १शालपर्ण्याम् (सालपानि) २अश्वगन्धायां ३शिमुड़ीक्षुपे च राजनि॰ ।

वातचक्र न॰ द॰म॰ २७अ॰उक्ते पूर्वादिवातानां कालभेदेन शुभाशुभसूचके वहनभेदे

"पूर्वः पूर्वमुदधीचिशिखरप्रस्खालनाघूर्णितश्चन्द्रार्कांशुघटाभिघातकलितो वायुर्यदाकाशगतः । नैकान्तस्थितनीलमेघपटलां शारद्यर्धवर्धितां वासन्तीकुटसम्प्रहिष्टततलां विद्यात्तदा मेदिनीम् । यदाग्नेयो वायुर्मलयशिखरास्फालनपटुः प्रवल्गन्नुद्योगे भगवति मतङ्गे प्रवसति । तदा नित्योद्दीप्ता ज्वलनशिखरालिङ्गिततया खगालीमोष्णत्वैर्वमति वसुधा भस्मनिकरम् । तालीपत्रतावितानतरुभिः शाखामृगान्तर्तयन् योगेऽस्मिन् भवति धननुत्सुपरुषो वायुर्यदा दक्षिणः । सर्वोद्योगसमुन्नताश्च गजवत्ताताङ्कुशैर्घट्टिताः कोनाशा इव मन्दवारिकणिकामुद्वमन्ति मेघास्तदा । कृष्णैलाबकलीलवङ्गनिचयान् व्याघूर्णयन् सागरे भानोरस्तमये प्रवल्गविरतो वायुर्यदा नैर्ऋतः । क्षुत्तृष्णाकृतमानुषास्थिशकलप्रस्तारभारच्छदा मत्ता प्रेतवधूरिवोपचपला भूमिस्तदा लक्ष्यते । यदा रेणूत्पातैः प्रविकटसटाटोपचपलः प्रवातः पक्षार्धे दिनकरकरापातसमये । तदा सस्योमेता प्रवरन्धरावद्धसमरा धरा स्थाने स्थानेऽप्यविरतवसामांसरुधिरा । आषाढीपर्वकाले यदि किरणततेरस्तकालोपपत्तौ वायव्यो बद्धवेगः प्रवति घनरिपुः पन्नगादानुकारी । आनीयाहारिधाराप्रमुदितमुदितां सुक्तमण्डूककण्ठां सस्योद्भासैकचिह्नां सुखवडवतया भास्वदेनामिषोर्मीम् । मेरुपक्षमरीचिमण्डलतले ग्रीष्मावसाने रवौ वात्यामोदिकदम्बगन्धसुरभिर्वायुर्यदा चोत्तरः । विद्युद्भ्रान्तिसमस्तकान्तिकलनामत्तास्तदा तोयदा उन्मत्ता इव नटचन्द्रकिरणां गां पूरयन्त्यम्भुभिः । ऐशानो यदि शीतलोऽमरगणैः संसेव्यमानो भवेत् पुष्पामोदरुपारिजातसुरभिर्वायुः प्रवल्गध्वनिः । आपूर्णोदकयौवना वसुमती सम्पन्नसस्याकुला धर्मिष्ठाः प्रचतारवो नृपरयो रक्षन्ति वर्षास्तदा" ।

वाततूल न॰ वातेन उड्डीयमानं तूलम् । (वुडिरसुता) आकाशे उड्डीयमाने सूत्रे ३रा॰ । [२भूतौ ।

वातध्वज पु॰ वातो ध्वज इव यस्य १मेघे शब्दमा॰ । ६त॰ ।

वातपोथ पु॰ वातं रोगभेदं पुथ्यति छिनत्ति पुथ-अण् । पक्षाघाते अमरः । [मृगे (वाघोटा) अमरः ।

वातप्रमी पुंस्त्री॰ वातं प्रमिणोति प्र+मा-ई किच् । १शीघ्रगे

वातमज पुंस्त्री॰ वातमतुलञ्च अजति अज-अच् अभावः । मृगभेदे जटा॰ स्त्रियां ङीप् । [जटा॰ स्त्रियां ङीप् ।

वातमृग पुंस्त्री॰ वातानुगो मृगः शाक॰ । शीघ्रगे मृगभेदे

वातरक्त न॰ वातजं दुष्टं रक्तम् रुधिरं यत्र । रोगभेदे

"अवगाहकटुक्षारस्निग्धोष्णाजीर्णभोजनैः । स्त्रिग्धशुष्काम्लजानूपमांसपिण्याकमूलकैः । कुलत्थमाषानन-